

Americká cesta Viléma Pflanzera¹

Pavla Hubáčková

Vilém Pflanzera's American Journey

Abstract: *Vilém Pflanzera, a friend of Vojta Náprstek, travelled to America in 1847–48. On the basis of this trip, he kept a diary, which, together with the correspondence between him and Náprstek, is preserved in the archive of the Náprstek Museum. This study examines Pflanzera's journey, reflects on the phenomena he saw in America, and explores his later life.*

Keywords: *Vilém Pflanzera, travelling, America, slavery, Native Americans, Náprstek museum*

Deník Viléma Pflanzera,² který si vedl při své cestě do Ameriky v roce 1847–48, není sice pramenem zcela neznámým, ale zaslouží si větší pozornost, než jaké se mu doposud dostalo. Pflanzera v něm zaznamenal nejen samotnou cestu, ale reflektoval i setkání s původními obyvateli nebo otroctví. Zatím jediný odborný článek Pflanzeraovu deníku věnoval Zdeněk Šolle ve *Studiih o rukopisech*,³ ale zajímal ho spíš vliv této cesty na pozdější rozhodnutí Vojty Náprstka vydat se do Ameriky. Pflanzera a Náprstek se přátelili, studovali spolu ve Vídni na právech a sdíleli nadšení pro pokrokové myšlenky. Rozpravy, které spolu vedli, Vojta zaznamenal. Z nich vyplývá, že měl jeho přítel velké ambice: „Z jeho všelikých řečí jsem vyrozuměl, že se chce stát nejméně prezidentem.“⁴ Pflanzeraovou motivací pro odjezd do Ameriky byla hlavně touha uniknout alespoň na čas sešňorovaným poměrům a zažít atmosféru svobody – ta ostatně v Rakousku chyběla oběma mladíkům. Pozoruhodné je, že později svůj záměr podívat se za oceán nakonec oba dokázali převést v realitu, i když s odlišným výsledkem i dobou trvání.

Kromě deníku doplňuje informace z pobytu korespondence – zachovalo se celkem sedm dopisů, které Náprstek od Pflanzera dostal. Z Ameriky sice přišly pouze dva, ale v líčení poměrů za oceánem pokračoval Pflanzera i z Čech – když se Náprstek odhodlal odjet, poskytoval mu mimo jiné i tipy a rady na cestu. Přes počáteční myšlenkovou spřízněnost se jejich další životní cesta značně lišila. Ačkoliv ve svém prvním zachovaném dopise Pflanzera Náprstkovi psal, že „mnoho

pro vlast prospěšného zde dobytí můžeme“⁵, byl to právě až jeho přítel, kdo tento záměr naplnil. Zatímco Náprstek zůstával nadále nakloněný vlasteneckým myšlenkám, o Pflanzeraovi se hovoří jako o *odnárodněném*.⁶ Fyzicky se po jeho návratu z Ameriky už nikdy nesetkali, kdy přesně mezi sebou oba přátelé přerušili kontakt, ale nevíme. Poslední dochovaný Pflanzeraův dopis je nicméně z 1. října 1848 a 8. října už Náprstek z Vídně odjížděl směr Amerika.

Zázemí měli oba mladí vlastenci dost podobné – pocházeli ze zajištěných měšťanských rodin, které podnikaly v oblasti pivovarnictví. Vilém Pflanzera se narodil 6. srpna 1825 v Křimicích u Plzně⁷ jako páté ze sedmi dětí do rodiny sládky Jana Pflanzera a Anny, rozené Bozděchové. Část života strávil v Horažďovicích, kde jeho otec a pak i starší bratr Jan pracovali jako sládci v zámeckém pivovaru. Jan se později přestěhoval do Prahy. Nejprve vedl pivovar U Fleků, posléze zakoupil Černý pivovar na Karlově náměstí, který původně patřil Ferdinandu Fingerhutovi, bratrovi Vojty Náprstka. S myšlenkou stát se sládkem krátce koketoval i Vilém Pflanzera, ale nakonec dostudoval po návratu z Ameriky práva ve Vídni a začal pracovat jako vojenský auditor v maďarské Pécsi. Rekonstruovat přesně jeho osobní život a genealogické vazby by vyžadovalo samostatný výzkum, proto se je zde pokusím nastínit jen stručně. Roku 1853 se oženil s baronkou Karoline von Baltin.⁸ Jejich dva synové Karl⁹ a Wilhelm¹⁰ vstoupili do armády. Karoline zemřela roku 1863 a Pflanzera se podruhé oženil s Linou von Mathies,

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/15.II.e. 00023272).

2 Archiv Náprstkova muzea (ANpM), fond Drobné pozůstalosti – cestovatelé, Deník Viléma Pflanzera, kt. 3; dále citováno jako „Deník“. Deník knihovně Náprstkova muzea prodala Eleonora Šaková v roce 1970. S Pflanzeraovými byla spřízněna přes Kateřinu, sestru Viléma Pflanzera.

3 ŠOLLE, Zdeněk. Deník Viléma Pflanzera. (Ke vzniku plánu Vojty Náprstka na cestu do Ameriky). Studie o rukopisech, 1981, roč. 20, s. 119–159. Deník zde byl též kompletně v přepisu otištěn. Šolle zmiňuje, že poprvé větší část Pflanzeraova deníku otiskl již kalendář Amerikán (V., K. V. Před Náprstkem do Ameriky: Zamořská cesta českého vlastence a Náprstkova přítele, později nejvyššího rakouského vojenského soudce Viléma Pflanzera r. 1847–1848. Amerikán: národní kalendář na rok, 1936, roč. 59, s. 147–154.). Článek v Amerikánu obsahuje řadu nepřesností, některé věty jsou oproti originálnímu deníku dokonce přidány navíc, což budí dojem, že si je autor vymyslel. Shrnutí Pflanzeraova amerického pobytu otiskl i Horažďovický obzor (Horažďovický obzor, 1. 8. 1937 a 1. 9. 1937, roč. 17, č. 8 a 9), primárně se ale zabýval celým rodem Pflanzeraových, kteří v Horažďovicích žili a po nějaký čas vedli pivovar. I zde jsou nepřesnosti.

Mgr. Pavla Hubáčková
Náprstkovo muzeum
asijských, afrických
a amerických kultur
Národní muzeum
pavla.hubackova@nm.cz

4 ŠOLLE, Zdeněk. *Op. cit.*, s. 26.

5 ANpM, fond Vojsa Náprstek, kt. 57, č. 312, dopis Pflanzera Náprstkovi z 23.12.1847.

6 VLHA, Marek. *Mezi starou vlastí a Amerikou: počátky české krajanské komunity v USA 19. století*. Brno: Matice moravská, 2015, s. 56.

7 KLOUDOVÁ, Jaroslava a KOPEČKOVÁ, Jana. *Sbírka matrik západních Čech 1531–1949* [Archivní pomůcka č. 626]. [online]. Plzeň: Státní oblastní archiv, 2009, Římskokatolická farnost Vejprnice, fol. 57 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30070114/vejprnice=06-0591_-n?x11=&y392=&w769&h=319

8 *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser auf das Jahr 1863*.

Gotha: Justus Perthes, s. 21–22. Gothajský almanach a následně i další zdroje uvádí jako jméno Pflanzery první manželky Charlotte Marie, ale pravděpodobně se jedná o chybu. V matrice oddaných jejich syna Vilhelma je jako jméno matky uvedeno Karoline. Stejný údaj je i na náhrobním kamení v Grazu, kam byl Pflanzer i s rodinou na jistou dobu převelen a kde je jeho žena pochována.

9 Karl Pflanzer se narodil 1855 v Pécsi, 1898 skrze svého strýce z matčiny strany získal titul svobodného pána a přidal si příjmení Baltin, takže byl znám jako Karl Freiherr von Pflanzer-Baltin. Po vypuknutí první světové války se vrátil do aktivní služby a nejprve velel 7. armádě. Po neúspěchu při Brusilovově ofenzivě byl krátce odvolán, ale vrátil se a vedl pak ještě rakousko-uherské jednotky v Albánii. Byl ženatý s Hedwig Feger de Mercyfalva et Temes-Zsadany, s níž měl dva syny. Zemřel roku 1925.

Jeho ženu zmiňuje v svém deníku Arthur Schnitzler: „Bei Karolyi. Er erzähl mir dass die Frau General Pflanzer-Baltin, die er behandelt, eine Verlustliste lesend ausruft. „Schon wieder ein Aristokrat

vdovou po důstojníkovi. S ní měl údajně ještě dcery Emilii a Mathildu.¹¹ V kariéře se mu dařilo, stal se generálním auditorem a byl povýšen do šlechtického stavu jako Edler von Pflanzer. O vazbách s českými vlasteneckými kruhy už není ani zmínka, antipatie vůči všemu německému, v mládí tak zřetelná, nejspíš zmizela. Vliv prostředí zapříčinil, že Pflanzerova rodina byla už poněmčená.

Vzhůru za oceán

Pflanzerova cesta začala 30. července 1847, když opustil Vídeň a vlakem se vydal do Prahy, kde se krátce zdržel. Následovala plavba parníkem Bohemia do Teplic. Tam obdržel průvodní list, ráno si vyměnil rakouské peníze za pruské tovary a odjel dostavníkem z Teplic do Ústí nad Labem. Po cestě komentoval pouze pomníky postavené jako upomínku na bitvu u Chlumce, kde byl Napoleon poražen. Do této chvíle jel sám, ale v Ústí se k němu připojili přátelé Jan a František Muchovi a Václav Hladík. Společně pak odpluli do Drážďan, které na Pflanzera působily příznivě, i když všechny atrakce viděl pouze zvenčí. Celá společnost pokračovala přes Lipsko, Halle, Magdeburk, Brunšvik a Hannover do Brém, kam dorazila 6. srpna večer. Ubytování si obstarali v hostinci Zum goldenen Elephanten v OsterstraÙe. Následující den si sehnali loď, která 15. srpna odplouvala do New Yorku. Dřívější spoj k dispozici nebyl, loď odplouvaly vždy 1. nebo 15. dne v měsíci.¹² Mezičas si Pflanzer krátil koupáním ve Vezeře, prohlížením města a studiem angličtiny. 12. srpna došlo ke změně plánu – místo do New Yorku plula skupina do Baltimoru, protože odtamtud bylo lepší spojení do Pittsburgu, a navíc stál lodní lístek o něco méně. Příprava na cestu zahrnovala i nákup vybavení. Strava, byť nevalné kvality, byla v ceně plavby, takže skupina zakoupila jen plechové nádoby, truhlu na zámek, cukr, ocet a dva slamníky na spaní. Nepříjemné překvapení čekalo v hostinci při placení, protože suma peněz, o které si Pflanzer myslel, že je účtována za všechny dohromady,

platila pro každého zvlášť. Možná i proto si zapsal: „K poslední jsem dostal jakousi antipathie proti Brémě, protože jsem viděl, jak jsou vystěhovanci dření.“¹³ Z Brém vedla cesta nejprve do Bremerhavenu, kde teprve mohli pasažéři nastoupit na oceánskou loď, trojstěžník Albert s kapacitou 200 pasažérů.¹⁴ Pflanzer si postěžoval, že v trupu nejsou žádná okna a jediné světlo dovnitř jde seshora, ale přesto loď považoval za *tuze krásnou*.¹⁵ 16. srpna vypluli poháněni příznivým větrem. Dobré počasí samozřejmě nevydrželo po celou dobu plavby, pasažéři v jejím průběhu zažili i bouřky, kdy „*všelijaké city v srdci se zjevovaly*“¹⁶, celkově ale cesta probíhala v pořádku, a Pflanzer dokonce ani netrpěl mořskou nemocí. O tom, jak vypadal všední den na palubě, máme jen kusé informace. Dlouhou chvíli si pasažéři krátili zpěvem, hudbou a tancem, a když lodní palubu nebičovaly vlny, bylo možno na ni vyjít a pozorovat vodní faunu – konkrétně jsou zmíněna stáda mořských prasat.¹⁷ Zajímavým bodem je poznámka z 18. září, že „*již každý si mohl vzít vody, co chtěl*“¹⁸ – loď byla v tuto chvíli dostatečně blízko břehu a nehrozilo nebezpečí nedostatku. O tom, že se plavba mohla protáhnout, svědčí i fakt, že trojstěžník Albert po cestě dohnal plavidlo, které odplouvalo z Brém o čtrnáct dní dřív. 23. září přistála loď v Baltimoru a pasažéři se ocitli na americké půdě. I přes hladký průběh neměl Pflanzer chuť si zážitek v nejbližší době zopakovat, protože každá plavba měla stejná úskalí – na lodi bylo málo místa, špatné hygienické podmínky, obtížný hmyz a strava nevalné kvality.

Bratři Muchové, Hladík a Pflanzer měli každý jiný cíl, takže se rozdělili. Zatímco Muchové mířili do Virginie, Hladík, o němž si Pflanzer během cesty vytvořil velmi špatné mínění,¹⁹ zůstal v Baltimoru nějakou dobu ve službě u řezníka, bratry Muchovy následoval později.²⁰ I když se Pflanzer od svých krajanů odpojil, už na lodi se seznámil s novými společníky, kterými byli Anton Daeger a Benedict Glückstein. Oba cestovali se svými manželkami a čtyřmi dětmi, z nichž nejmladšímu nebyl v obou případech ani rok.

Daeger s sebou měl navíc ještě strýce a zřejmě i nějakou pomocnou sílu, která spolu s ním odešla z domova. Skupina opustila Baltimore a po řece Susquehanna plula lodí do Kolumbie v Pensylvánii, která byla důležitým dopravním uzlem pro pasažéry cestující ze západu směrem na východ a kde se od 30. let intenzivně rozvíjela železniční i lodní doprava. Pflanzera zaujal zejména dlouhý krytý most spojující Kolumbii a protilehlé Wrightsville. Přemostění v tomto místě značně usnadnilo cestování, protože předtím musely náklad a pasažéry převážet trajekty. První most tu stál od roku 1814, ale byl zničen při povodni. Druhá verze, kterou viděl Pflanzler, vydržela do roku 1863, kdy byl most spálen z taktických důvodů při občanské válce.

1. října dorazila skupina do Hollidaysburgu, odkud se po železnici všichni přepravili do Johnstownu. Trasa mezi těmito městy musela překonat kopcovitý terén Alleghenských hor a poradit si i s transportem naložených lodí. Byl tedy vybudován systém deseti nakloněných rovin (pět na každé straně kopce) a pomocí lan a koňské síly se nahoru tahaly vagóny, protože parní stroje dosud nebyly natolik silné, aby mohly tento typ terénu vyjet bez pomoci. Cestu dolů vyřešil samospád. V Johnstownu následoval opět přestup na loď a cesta do Pittsburghu, u něhož si Pflanzler udělal do deníku poznámku o jeho industriálním rázu a množství parníků. Další zastávku představovalo Cincinnati, kde se několik spouštějících odpojilo. Daeger chtěl v Americe najít s rodinou místo k usazení, odjel proto parníkem i s Pflanzlerem v roli tlumočnicka do Madisonu. Cílem bylo sehnat si půdu ke koupi, na jejíž nabídku se chtěli vyptat na místním pozemkovém úřadě. Zajímala je konkrétně tzv. *Congress land*, tedy půda, kterou nabízela přímo federální vláda. Místní autority byly pověřeny velké plochy rozdělit na menší parcely, které pak prodaly komukoliv, kdo zaplatil určenou cenu. Vzhledem k tomu, že v Madisonu žádný pozemkový úřad nebyl,²¹ museli změnit plán a pokračovat do Indianapolis, kde získali nabídku od jistého Ira na koupi jeho

hospodářství u města Vernon, 150 akrů za 700 dolarů. „Vernon nám ležel na cestě, tehdy jsme se chtěli na ně podívat.“²² Pozemek jim měl ukázat jakýsi Velšan, protože ho však nezastihli, vypadalo to s celým podnikem bledě. Trn z paty jim vytrhl německý farmář Winter, který je pozval k sobě a slíbil, že jim ukáže jiné pole. Druhý den se za ním tedy vydali šest mil za Vernon a odpoledne jim Winter předvedl statek po zemřelém otci své manželky. Od jeho koupě Pflanzler Daegera zrazoval, protože stavba byla vlhká, ten ale neposlechl a za 600 dolarů pozemek pořídil a usadil se tam s rodinou²³ i Pflanzlerem, s nímž se už na lodi domluvil, že mu poskytne po jistou dobu přístřeší. Pflanzler dostával stravu, ubytování měl zadarmo a občas na statku s něčím vypomohl. I během tohoto krátkého pobytu mu ovšem rychle došlo, že těžká fyzická práce není nic pro něj. Neplánoval zde zůstat nadlouho a brzy se začal poohlížet po jiné práci v blízkém Madisonu. Protože se mu nic najít nepodařilo, pojal úmysl odcestovat do New Orleansu, kam jela loď z Louisville. Plavba byla dobrodružná a nepohodlná – pokusili se ho okrást, spal na palubě mezi zvířaty a vystačit si musel jen s malými zásobami jídla. Přesto v dopise Náprstkovi prohlašuje: „Svoboda mě do Ameriky táhla, svoboda mne vše snadno snášeti nechá, svoboda mě šťastným činí.“²⁴

18. prosince dorazil s pěti dolary v kapse do cíle. New Orleans ve 40. letech patřil k největším americkým městům – předběhnul ho jen New York a Philadelphie, přibližně stejně obyvatel měl Baltimore.²⁵ Od 20. let sem navíc proudil nepřetržitý zástup migrantů. Díky historickému vývoji a přímořské poloze se jednalo o důležitý obchodní uzel a velmi multikulturní město – založeno bylo v době, kdy Louisiana patřila Francii, poté se dostalo pod nadvládu Španělska, a až na počátku 19. století Louisianu získaly Spojené státy. Španělský vliv se projevoval například tím, že zde byly provozovány býčí zápasy. Na jeden z nich se i přes nedostatek financí Pflanzler vydal hned druhý den po příjezdu, aniž by měl zajištěné zaměstnání, jehož shánění mu navíc

gefallen. Es werden bald nur mehr Juden übrig sein.' Was geht uns dies Land an?' Zápis ze středy 15. května 1915. In: SCHNITZLER, Arthur. *Tagebuch* [online]. [cit. 24.2.2023].

Dostupné z: https://schnitzler-tagebuch.acdh.oeaw.ac.at/entry_1915-05-19.html

10 Wilhelm Pflanzler se narodil 1860 ve Vídni, po otcově nobilitaci používal příjmení Edler von Pflanzler. Oženil se s Ludovikou Wussinovou, dcerou správce lobbického panství v Roudnici. Zemřel na bojišti v první světové válce roku 1915.

11 Horažďovický obzor, 1937, roč. 17, č. 9, s. 1. Tuto informaci se mi bohužel nepodařilo nijak ověřit

12 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 312.

13 Deník, s. 4.

14 Lodi velel kapitán H. Reichl a celkem na ní plulo 185 pasažérů. Díky převážně genealogickému zájmu vznikl knižní projekt *Germans to America* (GLAZIER, Ira A. a FILBY, P. William (eds.)). *Germans to America: Lists of Passengers Arriving at US Ports 1850–1897*. Wilmington (DE): Scholarly Resources Inc., vol. 1–67) jehož cílem bylo zmapovat Němce, kteří přijeli do Ameriky mezi lety 1850–1897. Řadu pak rozšířilo pokračování vedené od roku 1840 (GLAZIER, Ira A. (ed.)). *Germans to America – Series II: Lists of Passengers Arriving at U.S. Ports in the 1840s*. Wilmington (DE): Scholarly Resources Inc., vol. 1–7). V jednotlivých svazcích rozdělených podle časových úseků se vždy nachází název lodi, odkud a kam plula, datum příplutí a seznam pasažérů. Dva největší přístavy, z nichž proudila německá emigrace (a často i česká), byly Brémy a Hamburk. Lodní seznamy pasažérů z těchto měst byly z většiny zničeny, takže je nutné se spoléhat na informace z druhé strany, tedy z přístavů, kam lodě dorazily. Právě z amerických zdrojů čerpají i autoři *Germans to America*. V případě Baltimoru, kam Pflanzler se svými

přáteli připlul, lze dohledat seznamy naskenované online. Pro Pflanzera konkrétně: *Maryland, Baltimore Passenger Lists, 1820–1948: citing NARA microfilm publications M255, M596 and T844 (Washington, D.C.: National Archives and Records Administration, n.d.), obr. 206. FamilySearch [online]. [cit. 9.3.2023]. Dostupné z: <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L9Z-8-T2YL?cc=2018318&wc=MKZ4-T38%3A1004777901%2C1004794701>. Existují i seznamy jednotlivých pasažérů na mikrofilmech, které jsou k dispozici online, obtížně se v nich však hledá a jsou nepřesné. Nepřesností ostatně trpí i *Germans to America*, což můžeme vidět i v případě seznamu pasažérů z lodi *Albert*. Na obranu je však třeba dodat, že původní seznamy jsou často špatně čitelné a někdy je téměř nemožné jména správně rozklíčovat. To je případ i Pflanzera a jeho tří spolucestujících. *Germans to America* je uvádí pod jmény *Wilhelm Pflinger, Johann a Franz Mucker a Wenzel Kladih*, viz *GLAZIER, Ira A. (ed.). Germans to America – Series II, Vol. 5, July 1847 – March 1848, s. 125–126.**

15 *Deník*, s. 5.
16 *Deník*, s. 6.
17 Pravděpodobně se jedná o sviňuchy.
18 *Deník*, s. 6.
19 „Neznám většího lháře, šibelnika[!], neznám protivnějšího člověka, jak to[ho] mizeru. Ani nechci o něm psát, neb se mne zdvihá v žaludku.“ Hladíkovo chování prý popouzelo i ostatní pasažéry, takže se Pflanzera obával, že udělá Čechům špatnou pověst. ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 312.
20 Z pozdějších Pflanzeraových dopisů se dozvíme, že oba bratři Muchové se po nějaké době vrátili do Čech, starší z bratrů pak 8. září 1848 odplul nazpět do Ameriky. Hladík v Americe zůstal, a poté, co ukončil práci u řezníka, živil se jako doktor vodolébky.
21 *Congress land* se rozdělovala v rámci *Ohia*, *Madison* leží

ztěžovaly zdravotní problémy.²⁶ V dopise potom prosil Náprstka, aby mu dal kontakt na jakéhosi ruského kupce, od něž si sliboval pomoc. Špatná finanční situace mu nezabránila, aby šel hrát hazardní hry, při nichž samozřejmě prohrál. Co ho naopak těšilo, byla americká pohostinnost v ohledu jídla.²⁷

Patrně nejdůležitější komoditou, která se pěstovala na louisianských plantážích, byla cukrová třtina. Dále se zpracovávala a produkty z ní se prodávaly i v New Orleansu. Je proto symbolické, že první kupecký pokus Pflanzera učinil při snaze přeprodávat cukrovinky. Nebyl ale úspěšný, skončil v mínusu, a nakonec musel prodat pod cenou své zlaté hodinky, aby mohl zaplatit ubytování. Shánění práce se navíc ukázalo obtížnější, než si představoval. Limitující byla hlavně jeho neznanost angličtiny, s kterou se ale v začátcích potýkala většina emigrantů z německojazyčného prostoru. Nějakou dobu zvažoval profesi povozníka, anglicky *teamstera*, na níž ho lákal dobrý plat a možnost podívat se do Mexika. Mezi lety 1846–48 vedly Spojené státy s Mexikem válku a k zajištění zásobování byli pravidelně noví povozníci najímáni. Rekrutovali se hlavně z řad bývalých vojenských dobrovolníků nebo imigrantů, kteří se nacházeli v přístavních městech, což byl přesně Pflanzeraův případ. *Teamstři* představovali skupinu, která se snadno zapletla do potíží. Někdy páchali zločiny proti Mexičanům, jindy se sami stávali oběťmi násilí, a v některých případech přišli i o život. O možných nebezpečích této práce se Pflanzera nezmiňoval, je tedy otázka, zda o nich nevěděl, či v jeho rozhodování nehrály roli.²⁸ V New Orleansu ho držela hlavně vidina dopisu z domova,²⁹ od něž si sliboval finanční podporu, a také starost o zdraví. Nakonec tento nápad zavrhl, snížil své nároky a předsevzal si přijmout, cokoliv se nabídne. V praxi však stále odmítal dělat příliš těžkou manuální práci. Nakonec zakotvil u francouzského výrobce slaměných klobouků, ale práci musel přerušit, protože mu silně otekla noha. Ve chvíli zotavování pořídil do deníku zápis, kde vůbec poprvé zmiňuje nápad vystavět ve Wisconsinu

pivovar. Viděl sice možnost se zde sládkem vyučit, ale zároveň se domníval, že by ho to stálo příliš mnoho práce a stejně by nedosáhl patřičné úrovně. Plánoval učít se několik měsíců v Mnichově u sládků Sedlmayra a Kaisera, následně se zaučit v domovském horažďovickém pivovaru, získat svůj podíl dědictví a vrátit se do Wisconsinu, možná i se ženou. O úmyslu oženit se psal Náprstkovu i po návratu do Čech: „*Brachu, ted' mně nastává velká starost: chci se ženit; kde ženu vzít a jakou, abych se nevomáz. Praxi již mam dobrou v holkách; znám český, Polky, Němkyně, Vlašky, Francouzky, Angličanky, Yankee a mouřeninky; neměl bych se tehdy nechat tak snadno napálit; jes[t]li se ale napálím, bude to hodně.*“³⁰

Ačkoliv v té době už opět úspěšně po přestálých zdravotních problémech chodil do práce, jakmile se v dubnu konečně dočkal dopisu od bratra, který obsahoval finanční podporu 200 dolarů, dal výpověď. Změnu doznal i jeho deník. 13. dubna si zaznamenal, „že [je] velmi mělký, se s malichernými věcmi se obírá a budoucnost bez pokladu je; tehdy ted' obšírnější býti má a více podoben, že od vzdělanějšího zhotoven jest.“³¹ Nově začal jeho autor věnovat mnohem více pozornosti reflektování místních podmínek.

New Orleans Pflanzera opustil v době, kdy ještě nenastalo léto, „hlavní sezóna“ žluté zimnice. Tato mimořádně nebezpečná nemoc pravidelně měnila jinak pulzující metropoli v město duchů. Řada lidí odjížděla ze strachu, že se stanou její obětí. Jak si do deníku poznamenal: „*Žlutá zimnice, která každého, komu možno, do severu v létě a podzimu nutí, jest ne velmi obtížná, ale gefährlich a při[j]de zhusta.*“³² V případě nákazy existovaly dva scénáře – buď smrt, nebo přestátí nemoci a získání imunity, která z pacienta vytvořila „*acclimated man*“ – aklimatizovaného člověka, který byl do budoucna před žlutou zimnicí uchráněn. Pro perspektivní život v New Orleansu se prodělání této nemoci stalo v podstatě předpokladem. „*Unacclimated man*“, tedy člověk bez imunity, byl vnímán jako méněcenný, měl ztížené hledání práce i navazování sociálních vztahů.

Kdo infekci nepodlehnu, osvědčil svůj tuhý kořínek a životaschopnost. Zvláštní postavení mělo černošské obyvatelstvo, přirozeně vůči žluté zimnici odolnější, zároveň ale z rasových důvodů v méněcenném postavení. Tento zvláštní řád založený na nutnosti být „acclimated“ přispěl ke vzniku systému, který K. Olivarius popisuje jako *imunokapitalismus*.³³

Po pobytu v New Orleansu podniknul Pflanzler cestu do St. Louis, kam se plavil týden po Mississippi. Z krátké zastávky zde je nejzajímavější jeho setkání s krajany z Čech. Z jejich vyprávění se dozvěděl, že je tu komunita čítající 30 osob. Většinu tvořili česky mluvící židé, pouze tři lidé se hlásili ke křesťanství.³⁴ Kvůli tomuto setkání Pflanzlerovi málem ujel parník do Peorie, kam dále směřoval. Peorii označoval jako nejhezčí město na řece Illinois, ale ani zde se dlouho nezdržel a postupně se přibližoval do New Yorku, odkud se 25. května 1848 vydal na zpáteční cestu do Evropy. Zamířil přes Chicago, Milwaukee, Detroit a Buffalo k Niagarským vodopádům, které si prohlédl. Odtud také poslal dopis Náprstkovi a vyjadřoval nejen nadšení z revoluce probíhající v Evropě, ale i obavy o jeho život, protože nevěděl, jestli není mezi padlými právníky, o nichž psaly noviny. Informace o evropských událostech měl s ohledem na vzdálenost poměrně čerstvé, protože předchozí den přivezla loď noviny (nejnovější z 26. dubna), dokonce i pražské. To už se ale jeho pobyt v Americe chýlil ke konci. Díky penězům od bratra přestal počítat každou korunu, mohl si dovolit cestovat mnohem pohodlněji než do New Orleansu, a v Albany nocoval se svými společníky „v jednom z nejlepších hostinců“³⁵. V New Yorku nastoupil 25. května na loď a 24. června dorazil do Le Havru. Svým příjezdem se trefil přesně doprostřed lidového povstání (tzv. červnových dnů), které probíhalo v Paříži. To nemělo dlouhého trvání, takže po jeho potlačení 26. června se Pflanzler do Paříže vydal. Město stále neslo známky nedávných bojů, místy ještě docházelo k drobnějším formám odporu. V domech byly díry po kulkách a dělových koulích,

chyběly kusy dlažby, na Náměstí Bastily dohořivaly budovy a konal se jeden pohřeb za druhým. V řadě veřejných budov byli umístěni ranění (např. v Louvru), takže obvyklé turistické cíle viděl Pflanzler jen zvenčí. Do Prahy odcestoval přes Brusel, Kolín, Lipsko a Drážďany.

V Čechách ho nyní čekala fáze líčení zážitků. V dopise, který adresoval Náprstkovi (toho času ve Vídni), píše, že u nich doma večerel a popisoval paní Fingerhutové celé své americké dobrodružství. Ta se pak vyjádřila, že kdyby byla o 20 let mladší, klidně by do Ameriky také odjela. Dotkli se v této souvislosti samozřejmě i Vojtových plánů. Ačkoliv ji netěšila vidina loučení se synem, byla ochotna přijmout možnost „cesty na zkušenou“. Přesto na Pflanzera apelovala, aby svoje zážitky z Ameriky nepřibarvoval, a tím Vojtu k cestě ještě víc nenalákal. Bezesporu však stále existovalo ohledně této otázky mezi matkou a synem jisté pnutí. Pflanzlerovy celkové dojmy z Ameriky byly veskrze pozitivní a plánoval se tam za rok a čtvrt jako sládek vrátit, protože věděl, že coby rakouský právník by se příliš neuplatnil. Životní plány si ostatně nalinkoval přesně – studia v Mnichově, krátký pobyt doma, ženitba a návrat do Ameriky. U rodičů se s žádnými námitkami nesesetkal, dokonce i jeho sourozenci plánovali podniknout cestu za oceán. V srpnovém dopise Náprstkovi své plány trochu upravil – už nepomýšlel pouze na profesi sládky, ale zvažoval i dráhu spekulanta nebo rolníka. Taký se začínal smiřovat s tím, že do Ameriky pojede sám, protože „české děvy míním, by se bály vody“.³⁶ Nakonec se za oceán už nikdy nepodíval i přesto, že se s Českou nakonec stejně neoženil.

Dojmy z cesty

Ačkoliv byl ve svých zápiscích Pflanzler většinou stručný a zaznamenával si spíš každodenní události a bezprostřední dojmy, rozepsal se o některých tématech podrobněji. Svědectví zanechal o domorodém obyvatelstvu a otroctví.

Jestliže se hodnocení domorodého obyvatelstva ze strany evropských a amerických

v Indianě. Není jasné, proč se rozhodli jet zrovna tam. Více viz PETERS, William E. *Ohio Lands and Their Subdivision. Second Edition. Athens (OH): W.E. Peters, 1918, s. 80–84.*

22 Deník, s. 11.

23 O dalším Daegerově osudu existují zprávy. Poté, co mu zemřela manželka, přidal se k františkánům. V jeho stopách pokračovali vnuci Vigil a Albert. Albert se později stal arcibiskupem v Santa Fé. Viz *The Padres' Trail* [online], roč. 34, č. 4 [cit. 24.2.2023]. Dostupné z: https://olgofm.com/index_html_files/April.%20Padres%20Trail.pdf

24 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 312.

25 DESSENS, Nathalie. *Creole City: A Chronicle of Early American New Orleans. Gainesville (FL): University Press of Florida, 2015, s. 71.*

26 Tvořili se mu bolestivě nežily.

27 „Za byt a stravu platím týhodně 3 toлары. Musíš ale vědět, že americký tabule nikdy nejsou tak skrovné jako v Evropě. K snídani bývá až šestery jídla z masa, rejže, brambor, máslo, sýr, salát a kafe, co kdo vypije. K obědu to samé, jen místo rejže jest moučné jídlo, a místo kafe sklenice vína; k večeri to samé, jen místo vína jest čaj, tolik, co kdo vypije.“ ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 312.

28 O teamsterech viz GUARDINO, Peter. *The Dead March: A History of the Mexican-American War. Cambridge (MA): Harvard University Press, 2017.*

29 Jména adresátů nově přichozích dopisů byla zveřejňována v novinách a ti pak museli přijít na poštu a dopis si vyzvednout. Pflanzler se obával, že v případě delší nepřítomnosti by ho o zaslané peníze mohl někdo připravit. Výhodou tohoto systému bylo, že odesílatel nemusel znát přesnou adresu příjemce, stačilo uvést jméno a město.

30 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 314, dopis Pflanzera Náprstkovi z 11.7.1848.

31 Deník, s. 35.

32 Deník, s. 37.

33 OLIVARIUS,

Kathryn. *Necropolis: Disease, Power, and Capitalism in the Cotton Kingdom*. Cambridge (MA): The Belknap Press of Harvard University Press, 2022.

34 Více viz *Mezi starou vlastí a Amerikou: počátky české krajanské komunity v USA 19. století*, s. 50–57. V dopise z 8. května 1848 Pflanzera Náprstkovi píše, že Čechů je 32 a všichni jsou židé.

35 Deník, s. 47.

36 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 315, dopis Pflanzera Náprstkovi z 7.8.1848.

37 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 313, dopis Pflanzera Náprstkovi z 8.5.1848.

38 Deník, s. 36.

39 Viz FAKTOROVÁ, Veronika. *Proměny exotiky v cestopisech a cestopisných zprávách v časopisech doby předbřeznové*. In: *Cizí, jiné, exotické v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 27. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 22. – 24. února 2007*. Praha: Academia, 2008, s. 283–292.

40 TOMÍČEK, Jan Slawomir. *O vznikání lidské společnosti*. (Co úvod k většímu dílu). *Časopis českého Museum*, 1842, roč. 16, č. 4, s. 500.

41 *Ibidem*.

42 *Ibidem*, s. 501.

43 ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 313.

44 *Ibidem*.

45 *Ibidem*.

46 Deník, s. 35.

47 „The political rhetoric of 1800 was permeated with optimism for the human race and a belief in racial improbability; that of 1850 with pessimism for inferior races and a belief in ineradicable racial weakness.” HORSMAN, Reginald. *Scientific Racism and the American Indian in the Mid-Nineteenth Century*. *American Quarterly*, 1975, roč. 27, č. 2, s. 153.

48 Podrobněji viz HORSMAN, R. *Op. cit.*

49 BÖSCHE, Eduard Theodor. *Allgemeine*

bělochů často potácelo mezi dvěma extrémny, tedy konceptem vznešeného divocha na jedné straně, a necivilizovaným barbaram na druhé, klonil se Pflanzera k tomu druhému. Svá pozorování a dojmy si poznamenal do deníku a více se o nich pak rozepsal v dopise Náprstkovi.³⁷ Odlišnosti ve vzhledu a zvycích a absence civilizace srovnatelné s Evropou nebo Asií vedla k tomu, že Pflanzera poznamenává: „Nevolně se stane, když tento národ spatřím, který sta let zde žil, a kde žil ani stopu vzdělanosti, ano ani svého pobytí nezanechal. Sláva Ti, Evropane a Asiati! Skoro bych na myšlenku přišel, že jen ty člověka jména hoden!“³⁸ S takovým smýšlením se Pflanzera mohl setkat i v textech českých autorů. V době předbřeznové byli domorodí obyvatelé často popisováni v obrozeneckých časopisech senzačním způsobem, který se snažil čtenáře šokovat, a z popisů Evropani vycházeli jako kulturně nadřazení.³⁹ Podobně se o Indiánech žijících od Grónska po Patagonii vyjadřoval např. i J. S. Tomíček, který dokonce neváhal tvrdit, že jejich tělesná a duchovní činnost je nulová (následně si ovšem protiřekl, když zmínil kulturu Mexika a Peru).⁴⁰ O působení Evropanů v Americe uvedl: „Vlny evropské činnosti dělají tam vír, na němž loďka Indiánova zoufale se kolotá, a časem na věky snad zmizí.“⁴¹ Ačkoliv si byl vědom negativního vlivu evropských dobyvatelů na původní obyvatelstvo, argumentoval tím, že pokud by nebylo tak nevyspělé a duševně slabé, ubránilo by se neblahým důsledkům. Jako příklad mu sloužila konzumace alkoholu. „V Evropě, v tomto nejvzdělanějším dílu světa, poskytujet se volně národům toho nápoje, a předce[!] obecného rozšíření nedošel; pevný, silný duch tomu vzdoruje, a všeobecné klesnutí člověčenstva evropského, přirozený toho následek, nemůže míti vzniku.“⁴² Jiní autoři si naopak uvědomovali, že rozvrácení původního způsobu života mělo za následek i změnu v povaze a chování Indiánů. Ponecháme-li stranou Tomíčkovu kontroverzní tvrzení o odolnosti Evropanů vůči alkoholu, dotkl se pití u původních obyvatel i Pflanzera, když vyprávěl o asi šestnáctileté Indiánce, která pravidelně chodila za jistým tesařem

ve wisconsinském Green Bay a žádala od něj kořalku. Spíše než očividný problém alkoholismu Pflanzera ovšem zaujal její oděv, nebo spíše jeho absence. „Jedenkrát on jí řekl, že nesmí již nahá přijíti, chce-li něco obdržet. Tehdy druhý den v dece zachuchlená přišla. On jí dal vutky[!], pak ji nechal řezat dříví; ona deku rychle odhodila a k práci se dala.“⁴³ Nahota nebo pouze jednoduchý oděv, zakrývající jen to nejnnutnější, a také přístup k sexualitě odlišný od křesťanských pravidel přispívaly k vnímání Indiánů jakožto divochů, viz další část Pflanzera dopisu Náprstkovi: „Později zas se nechala vidět. Tesař jí nechtěl dát vutky[!]. Ona ale velice prosila, aby jí alespoň teď naposled whisky dal; když jí dá, že celý léto s ní spát může.“⁴⁴ Podle Pflanzera indiánské ženy sice měly svobodu vybírat si a měnit partnery, ale i tak se ocitaly v nevýhodném postavení, protože musely zastávat v podstatě veškerou práci, muž se staral pouze o lov. Lakonicky to shrnul jako „žena otrok, muž vladař“.⁴⁵ Ne všechny domorodé obyvatele ovšem posuzoval stejně. Zatímco o Indiánech z jižních států Ameriky psal, že „není snad špinavějšího pokolení na světě“⁴⁶, u Niagarských vodopádů potkal příslušníky původních obyvatel oblečené po evropském způsobu, které označil za vzdělanější. Spontánně popsané dojmy začaly zhruba od 40. let 19. století v americkém prostředí nabývat „vědecký“ základ a objevovala se tvrzení, že Indiáni jsou od přírody méněcenní a nelze je pozvednout na úroveň Evropanů. Jak píše ve své studii R. Horsman: „Politická rétorika v roce 1800 byla prostoupena optimismem vůči lidské rase a vírou v možnost ji zdokonalit; ta z roku 1850 pesimismem vůči méněcenným rasám a přesvědčením o nevykořenitelné rasové slabosti.“⁴⁷ I když se hlasy o méněcennosti Indiánů ozývaly už v 18. století, od 40. let 19. století již nešlo o ojedinělá prohlášení. S tím se pojily i debaty o monogenezi a polygenezi, tedy zdali existoval jeden prapůvodní lidský pár, z něhož se pak všichni lidé vyvinuli, nebo jestli se vyvíjeli na různých místech nezávisle na sobě.⁴⁸ Pflanzera tyto americké práce bezpochyby v jeho hodnocení nijak neovlivnily, protože i kdyby se

k nim dostal, neuměl anglicky natolik dobře, aby si je přečetl. Zmiňuje ale jinou knihu, kterou četl, a to *Allgemeine Beschreibung der Erde und ihrer Bewohner* od E. T. Böscheho.⁴⁹ Šlo o kompilaci, která se snažila přehledně popsat celý svět s jeho geografickými a přírodními podmínkami, historickými souvislostmi a obyvatelstvem. Ačkoliv je v knize obsaženo dělení na lidské rasy, jak bylo v 19. století běžné, v kapitole o původním indiánském obyvatelstvu se autor vyvaroval jakýchkoliv hodnocení a omezil se pouze na výčet kmenů a základní informace o nich.

Zatímco s indiánským obyvatelstvem se měl Pfanzer teoreticky možnost setkat i v Evropě v rámci představení „lidských kuriozit“ (ačkoliv zmínka o tom není), vidět fungování otroctví v praxi mohl až ve Spojených státech. New Orleans, kde se krátce zdržoval, navíc fungoval jako centrum obchodu s otroky – mezi lety 1804 až 1862 jich zde bylo prodáno přes 135 tisíc.⁵⁰ Situace si všiml i český tisk už v předbřeznové době a ostře ji kritizoval. Otroctví zůstávalo skvrnou na pověsti státu, který jinak nabízel některé svobody, o nichž se obyvatelům habsburské monarchie mohlo nechat jen zdát.⁵¹ Pfanzer zaznamenal, že otroci žili po třech nebo po čtyřech v malé chaloupkách u plantáží. Na určitý počet vždy dohlížel jeden z nich, který zároveň za práci zodpovídal a v případě nespokojenosti dostal trest jako první. Existovaly speciální žebříky, k nimž byli „provinilci“ přivazováni a bití. Na otroky dohlíželi běloši, kteří plantáž kontrolovali z koňského hřbetu se zbraní v ruce. Pfanzer se dotknul i ceny, za níž se dali otroci pořídit. Uvedl, že v průměru šlo o 600 dolarů, ale „(...) nalezněš od nuly až do 2 000\$ a ještě výš“⁵². Taková cena však byla spíš výjimkou. I když to může znít cynicky, trh s otroky se choval jako trh s jakýmkoliv jiným zbožím a byl náchylný k výkyvům a spekulacím. Průměrně zaplacená suma se odvíjela od pohlaví, věku, vzdělání, tělesné konstituce a zdravotního stavu, ale závisela i na aktuálních cenách obdělávaných plodin (bavlny, cukrové třtiny apod.). V době Pfanzerova pobytu v New Orleansu průměrně zaplacená suma

po poklesu na začátku 40. let opět začala stoupat a rostla s drobnými výkyvy až do počátku občanské války, kdy se vyšplhala na 1 381 dolarů za muže v „nejlepším věku“.⁵³ Prodej probíhal často formou aukcí, které se konaly po celém městě. Inzeráty v novinách upozorňovaly na místo, čas prodeje a seznam prodávaných otroků se základní charakteristikou obsahující jméno, věk a dovednosti. Pfanzer nepodává žádnou zprávu o tom, že by se osobně nějaké aukce zúčastnil, pro představu se ale můžeme obrátit na švédskou spisovatelku Fredriku Bremer, která roku 1850 New Orleans navštívila a zaznamenala průběh prodeje. I ona však považovala tuto praxi za barbarství, pro něž by v křesťanské společnosti nemělo být místo.⁵⁴

Shrnutí

Deník Viléma Pfanzera a jeho korespondence s Vojtou Náprstkem představují zajímavé prameny nejen díky popisu cesty do Ameriky v době předbřeznové. Zachycují též smýšlení o poměrech v Rakousku, ambice liberálních studentů a vlastenecké nadšení. Ačkoliv Náprstek a Pfanzer tvoří osobnostně zajímavé kontrasty, což se týká hlavně životní dráhy po návratu z Ameriky, v jejich pobytech můžeme najít styčné body – především se oba neobešli bez finanční pomoci z domova a měli velké ambice, které s ohledem na situaci museli měnit. Ačkoliv Pfanzerův pobyt byl spíše poznávacím zájezdem, jeho nesporným přínosem zůstává poskytnutí svědectví o Americe v době, kdy se emigrační vlna proudící z Rakouska začala teprve pomalu probouzet. Oproti Náprstkovi měl také tu výhodu, že se mohl kdykoliv vrátit domů do Čech, aniž by mu hrozila jakákoliv perzekuce. Možná i proto si mohl dovolit celou cestu pojímat v duchu „nezá vazného dobrodružství“.

Archivní zdroje

ANpM, fond Vojta Náprstek, kt. 57, č. 312–318.
KLOUDOVÁ, Jaroslava a KOPEČKOVÁ, Jana. *Sbírka matrik západních Čech*

Beschreibung der Erde und ihrer Bewohner. Philadelphia: Gedruckt bei C. F. Stollmeyer, 1840.

50 KOTLIKOFF, Laurence J. *The Structure of Slave Prices in New Orleans, 1804 to 1862. Economic Inquiry, 1979, roč. 17, s. 497.*

51 Viz KAŠPAR, Oldřich. *Problematika otroctví černochu v české publicistice ve 30. a 40. letech 19. století. Český lid, 1982, roč. 69, č. 4, s. 199–201; nebo KAŠPAR, Oldřich. *Střelecký terč s karibským motivem v Litomyšli: Jedna z podob exotiky v českém prostředí v 19. století. Český lid, 2004, roč. 91, č. 4, s. 387–393.**

52 Deník, s. 37.

53 KOTLIKOFF, Laurence J., *Op. cit., s. 500.*

54 Viz ROSE, Willie Lee (ed.). *A Documentary History of Slavery in North America. Athens (GA): University of Georgia Press, 1999, s. 168–172.*

1531–1949 [Archivní pomůcka č. 626]. [online]. Plzeň: Státní oblastní archiv, 2009, Římskokatolická farnost Vejprnice, fol. 57 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30070114/vejprnice=06-0591_-n?x11=&y392=&w-769&h=319

Maryland, Baltimore Passenger Lists, 1820-1948: citing NARA microfilm publications M255, M596 and T844 (Washington, D.C.: National Archives and Records Administration, n.d.), obr. 206. *FamilySearch* [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q5-7-L9Z8-T2YL?cc=2018318&wc=MKZ4-T38%3A1004777901%2C1004794701>

SCHNITZLER, Arthur. *Tagebuch* [online]. [cit. 24.2.2023]. Dostupné z: https://schnittzler-tagebuch.acdh.oeaw.ac.at/entry_1915-05-19.html

Státní oblastní archiv Litoměřice, Římskokatolická farnost Teplice, Matrika oddaných, inv. č. 7999, sig. 162/35, fol. 293 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <http://vademezum.soalitomerice.cz/vademezum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:-1b1ffbd2:1261cfe24ad:-7a31>

Periodika

Horažďovický obzor, 1937, roč. 17, č. 8 a 9. *Tages-Post*, Linz, 1915, roč. 51, č. 302.

Teplitz-Schönauer Anzeiger, 1894, roč. 34, č. 25 a 89.

Wiener Zeitung, 1916, č. 78 a 1908, č. 246.

Znaimer Tagblatt, 1916, roč. 20, č. 213.

Elektronické zdroje

Allegheny Portage Railroad [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nps.gov/alpo/learn/historyculture/allegheny-portage-railroad.htm>

Bremer Passagierlisten: Ein Gemeinschaftsprojekt mit der Handelskammer und dem Staatsarchiv Bremen [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.passagierlisten.de/>

Náhrobek Karoline Pflanzler [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: [https://tng.](https://tng.adler-wien.eu/showmedia.php?mediaID=115064&cemeteryID=251)

[adler-wien.eu/showmedia.php?mediaID=115064&cemeteryID=251](https://tng.adler-wien.eu/showmedia.php?mediaID=115064&cemeteryID=251)

RiverRoots: Bridging the Susquehanna [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.susquehannaheritage.org/riverroots-bridging-the-susquehanna/>

The Allegheny Portage Railroad: Hollidaysburg to Johnstown, PA [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.abandonedrails.com/hollidaysburg-to-johnstown>

The Padres' Trail [online], roč.34, č. 4 [cit. 24.2.2023]. Dostupné z: https://olgofm.com/index_htm_files/April.%20Padres%20Trail.pdf

Použitá literatura

BÖSCHE, Eduard Theodor. *Allgemeine Beschreibung der Erde und ihrer Bewohner*. Philadelphia: Gedruckt bei C. F. Stollmeyer, 1840.

DESSENS, Nathalie. *Creole City: A Chronicle of Early American New Orleans*. Gainesville (FL): University Press of Florida, 2015.

FAKTOROVÁ, Veronika. Proměny exotiky v cestopisech a cestopisných zprávách v časopisech doby předbřeznové. In: *Cizí, jiné, exotické v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 27. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 22.–24. února 2007*. Praha: Academia, 2008, s. 283–292.

GLAZIER, Ira A. (ed.). *Germans to America – Series II, Vol. 5, July 1847 – March 1848*.

Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser auf das Jahr 1863. Gotha: Justus Perthes.

GUARDINO, Peter. *The Dead March: A History of the Mexican-American War*. Cambridge (MA): Harvard University Press, 2017.

HORSMAN, Reginald. Scientific Racism and the American Indian in the Mid-Nineteenth Century. *American Quarterly*. The Johns Hopkins University Press, 1975, roč. 27, č. 2, s. 152–168.

KAŠPAR, Oldřich. Problematika otroctví černocho v české publicistice ve 30. a 40. letech 19. století. *Český lid*, 1982, roč. 69, č. 4, s. 199–201

KAŠPAR, Oldřich. Střelecký terč s karibským motivem v Litomyšli: Jedna z podob

- exotiky v českém prostředí v 19. století. *Český lid*, 2004, roč. 91, č. 4, s. 387–393.
- KELLEHER SCHAFFER, Judith. New Orleans Slavery in 1850 as Seen in Advertisements. *The Journal of Southern History*, 1981, roč. 47, č. 1, s. 33–56.
- KOTLIKOFF, Laurence J. The Structure of Slave Prices in New Orleans, 1804 to 1862. *Economic Inquiry*, 1979, roč. 17, s. 496–518.
- OLIVARIUS, Kathryn. *Necropolis: Disease, Power, and Capitalism in the Cotton Kingdom*. Cambridge (MA): The Belknap Press of Harvard University Press, 2022.
- PETERS, William E. *Ohio Lands and Their Subdivision*. Second Edition. Athens (OH): W.E. Peters, 1918.
- ROSE, Willie Lee (ed.). *A Documentary History of Slavery in North America*. Athens (GA): University of Georgia Press, 1999, s. 168–172.
- ŠOLLE, Zdeněk. Deník Viléma Pflanzera. (Ke vzniku plánu Vojty Náprstka na cestu do Ameriky). *Studie o rukopisech*, 1981, roč. 20, s. 119–159.
- TOMÍČEK, Jan Slawomír. O vznikání lidské společnosti. (Co úvod k většímu dílu). *Časopis českého Museum*, 1842, roč. 16, č. 4, s. 483–506.
- V., K. V. Před Náprstkem do Ameriky: Zamořská cesta českého vlastence a Náprstkova přítele, později nejvyššího rakouského vojenského soudce Viléma Pflanzera r. 1847–1848. *Amerikán: národní kalendář na rok*, 1936, roč. 59, s. 147–154.
- VLHA, Marek. *Mezi starou vlastí a Amerikou: počátky české krajanské komunity v USA 19. století*. Brno: Matice moravská, 2015.